

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Давимуки Степана Антоновича
на дисертаційну роботу Гончара Михайла Федоровича
«Формування та використання систем стрес-менеджменту на
підприємствах», яку подано на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)**

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами

Сучасний стан більшості суб'єктів господарювання в Україні фахівці визнають як кризовий. Розвиток кризових явищ, з одного боку, і зацікавленість держави в максимальному збереженні підприємств, які мають необхідний потенціал виживання є стратегічно важливими для країни в цілому або певних регіонів, з іншого боку, зумовили виникнення та поширення нового для України, специфічного за своїми завданнями й функціями виду управління – антикризового.

Управління в стресових та кризових ситуаціях розглядається як самостійний вид професійної діяльності, спрямований на запобігання кризовим явищам та подолання їх у діяльності підприємства на підставі раціонального використання наявних ресурсів і потенціалу виживання, мінімізації матеріальних та фінансових витрат шляхом застосування відповідних втрат, принципів та методів роботи. Об'єктом такого управління є кризові явища в діяльності підприємства (виникнення, розвиток, усунення та запобігання). Запровадження антикризового управління потребує розв'язання таких складних та багатоаспектних питань, як концепція циклічності економічного розвитку й методологія дослідження кризових явищ мікроекономічних систем; теоретичні засади проведення антикризового управління підприємством (сутність, принципи, порядок та інструменти управлінського впливу); методологічні засади та практичний інструментарій діагностики кризових явищ і загрози банкрутства підприємства, зокрема методичне забезпечення діагностики фінансового стану та загрози банкрутства підприємства, перспективної оцінки фінансових наслідків виникнення ситуації банкрутства, прогнозування можливостей підприємства щодо подолання кризових явищ; теоретико-методологічні засади розроблення антикризової програми підприємства; фінансово-економічні аспекти обґрунтування окремих антикризових заходів (використання внутрішніх резервів відновлення платоспроможності, реструктуризація активів та пасивів підприємства, зовнішня і внутрішня

реорганізація, продаж підприємства як цілісного майнового комплексу тощо), методичні засади оцінки результативності реалізації антикризової програми й організації контролю за ходом її виконання.

Наукова робота дисертанта відбувалися в контексті опрацювання держбюджетної тематики Національної металургійної академії України «Моделювання економічної поведінки та стратегії розвитку суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний номер 0116U008360) та комплексної ініційованої теми «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (державний реєстраційний номер 0116U006782) (акт впровадження №130 від 20.03.2018р.), де автор стверджує, що стрес-менеджмент в системі управління суб'єктом господарювання є її невід'ємною складовою, оскільки націлений насамперед на подолання екстремальних, критичних небажаних відхилень від очікуваних параметрів розвитку та дієве управління ними. Він охоплює антикризовий, адаптивний, реактивний, рефлексивний та антисипативний менеджмент, інструментарій яких у сукупності створює передумови для найбільш ефективної протидії стрес-факторам і подолання стресових ситуацій.

Дисертацію виконано у межах науково-дослідних робіт кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка»: «Формування системи управління діяльністю організації на засадах врахування інтересів стейкхолдерів» (номер державної реєстрації 0115U006724), «Розвиток процесно-структурованого менеджменту в умовах транскордонного співробітництва підприємств» (номер державної реєстрації 0117U001463) (акт впровадження від 04.09.2018р.). В межах цих робіт автор пропонує використовувати запропонований ним метод візуалізації в межах систем стрес-менеджменту зон потенційних критичних небажаних відхилень, котрий ґрунтується на ідентифікуванні сигналів раннього попередження, які враховують волатильність сфер інтересів підприємства у взаємодії із ключовими стейкхолдерами.

Також, автором обґрунтовано концептуальні положення щодо формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, що представлено у відповідній монографії «Системи стрес-менеджменту на підприємствах: формування, використання та моделювання».

На підставі вищеописаного можна зробити висновок, що тема дисертації є актуальною, а результати дослідження знайшли використання під час виконання науково-дослідних тем.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій ґрунтується на раціональності методів дослідження, використаних автором під час наукового пошуку; на логічній узгодженості компонентів теоретичного підходу, розробленого автором та на результатах підтвердження головних положень в експериментально-виробничій практиці модернізації системи управління підприємства в умовах становлення інформаційного суспільства.

Розроблені автором наукові положення, сформовані висновки і рекомендації характеризуються високим рівнем обґрунтованості та достовірності, що підтверджується ретельним вивченням вітчизняних та зарубіжних наукових джерел за проблемами розроблення нових методів менеджменту в умовах становлення інформаційного суспільства, зокрема особливостям реформування організаційно-виробничих систем підприємств, коректним застосуванням і логічним узгодженням класичних положень теорії управління, адекватним застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, обробленням математичного статистичного матеріалу, теоретичною та експериментальною перевіркою розробок на основі їхньої апробації на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, а також шляхом впровадження у діяльність вітчизняних підприємств, розрахунком відповідних показників і одержанням кількісних результатів.

3. Структура та зміст дисертаційної роботи

Дисертацію побудовано у чіткій та логічній послідовності. Висновки, результати, та положення є науково обґрунтованими. Сукупність лексичних прийомів та логіка викладання матеріалу визначає науковий стиль дисертації.

Розглядаючи місце стрес-менеджменту в системі управління підприємством, встановлено, що у теорії та практиці виокремлюють різноманітні види менеджменту, які можна класифікувати за низкою ознак, а саме: за горизонтом спрямування, за пріоритетним стилем взаємодії між керівною та керованою системами, за рівнем централізації, за орієнтацією, за врахуванням впливу довкілля, за змістом, за видами діяльності, за реагуванням на відхилення. Саме в межах останньої ознаки класифікації – за реагуванням на відхилення – запропоновано виокремлювати стрес-менеджмент та усі різновиди менеджменту, пов'язані з ним, оскільки йдеться про ліквідацію й усунення критичних небажаних відхилень, що виникають в процесі функціонування підприємства. Таким чином, саме критичні небажані відхилення потребують усунення в контексті стрес-менеджменту, який запропоновано розглядати як процес управління особистісними, груповими та корпоративними стресами, що

виникають у діяльності підприємства, з метою подолання критичних небажаних відхилень, які є істотними, екстремальними і чинять вагомий негативний вплив на функціонування суб'єкта господарювання..

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні та прикладні засади формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах» (с.44-98) дисертантом проведено аналізування трактувань поняття «стрес» (с.45-50), з'ясовано, що в умовах нестабільності зовнішнього середовища функціонування, більшість підприємств зустрілися з проблемою подолання небажаних відхилень в управлінській діяльності (с.55-59), обґрунтовано, що стрес-менеджмент є системою управління підприємством та виокремлено його невід'ємні складові (с.63-66), обґрунтовано, що уся різноманітність стресів виникає під впливом стресорів, тобто факторів, які зумовлюють їхнє виникнення і перебіг (с.50-54).

Другий розділ дисертаційної роботи «Концепція формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах» (с.99-163) присвячений розвитку типології методів стрес-менеджменту, що вирізняється систематизацією їхніх різновидів та у поєднанні з іншими ознаками типології формує розгалужену інформаційну базу для вибору і застосування цих методів з метою управління критичними небажаними відхиленнями. (с.149-151), розроблено концепцію використання системи стрес-менеджменту на підприємствах як конкретної функції менеджменту (с.123-127), встановлено, що особистісні, групові та корпоративні стреси, які виникають у діяльності підприємства, можуть розглядатись по елементах, мати частковий характер, охоплюючи той чи інший вид діяльності суб'єкта господарювання та бути комплексними (с.124-127), розглянуто управлінські рішення в межах концепції формування і використання систем стрес-менеджменту, які є результатом формалізування певних методів (с.128-130).

У третьому розділі дисертаційної роботи «Аналізування та діагностування систем стрес-менеджменту на підприємствах» (с.164-232) наголошено на важливості можливого ризику настання критичного небажаного відхилення, з цієї позиції запропоновано трактувати загрозу як останню форму критичних небажаних відхилень, що має конкретний адресний і може спричинити шкоду (с.174-175), удосконалено метод аналізування систем стрес-менеджменту на підприємствах, котрий сприяє формуванню управлінських рішень у напрямку зменшення економічної шкоди (с.176-181), встановлено низку параметрів діагностування систем стрес-менеджменту в організаціях (с.181-200), узагальнено наслідки виникнення критичних небажаних відхилень у діяльності вітчизняних підприємств у порівнянні із іноземним бізнесом (с.221-228).

Четвертий розділ дисертаційної роботи «Інструменти формування та

використання систем стрес-менеджменту на підприємствах» (с.233-307) виокремлює ключові ознаки інструментів стрес-менеджменту на підприємствах (с.234-237), удосконалено науково-методичне положення з ідентифікування проблем, перспектив та можливостей з позиції соціально-психологічної складової (с.250-258), виокремлено ключові негативні наслідки економічного характеру, зумовлені особистісними, груповими чи корпоративними стресами (с.272-273), запропоновано метод діагностування впливу систем стрес-менеджменту на результуючі показники діяльності суб'єктів господарювання, який вирізняється виокремленням найбільш репрезентативних індикаторів такого впливу (с.280-287).

У п'ятому розділі дисертаційної роботи «Моделювання систем стрес-менеджменту на підприємствах» (с. 308-374) розглянуто моделювання як спосіб побудови систем стрес-менеджменту на підприємствах, яке, дає змогу визначити функціональні межі кожного керівника у цьому процесі (с.313-317), розглянуто ключові параметри вибору методів моделювання систем стрес-менеджменту на підприємствах (с.320-325), запропоновано метод діагностування рівня критичності небажаного відхилення в ланцюзі «постачання-виробництво-збут» (с.325-344), розвинуто науково-методичне положення до формування регламентів процесів в системах стрес-менеджменту, що враховує специфіку зазначених систем та особливості процесів, які здійснюються у них (с.355-362).

Загалом, дисертаційна робота включає вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Основний зміст роботи викладено на 364 сторінках тексту. Отже, за обсягом роботи, обґрунтованістю та логічністю викладання положень дослідження, а також формулювання висновків дисертаційна робота відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

4. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова значимість результатів дисертаційного дослідження Гончара М.Ф. полягає в розробленні концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах. Зокрема, автор розвинув типологію чинників формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах; удосконалив метод аналізування систем стрес-менеджменту на підприємствах; та модель полікритеріального вибору інструментів стрес-менеджменту; розробив метод візуалізації зон потенційних критичних небажаних відхилень в межах систем стрес-менеджменту.

Ознайомлення з результатами наукового дослідження та змістом

автореферату дисертаційної роботи Гончара М.Ф. дало змогу чітко визначити ключові положення, висновки і пропозиції автора, що характеризуються науковою новизною та в сукупності відображають належний науковий рівень дисертанта. Серед найбільш вагомих наукових результатів дисертаційної роботи можна виокремити:

Вперше розроблено концепцію формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах як конкретної функції менеджменту. Дана функція повинна реалізуватися шляхом виділення загальних функцій з метою отримати методи впливу, котрі з допомогою управлінських рішень допомагають подолати критичні небажані відхилення, що є істотними, екстремальними та чинять певний негативний вплив на діяльність підприємств та організацій. Дану концепцію можна охарактеризувати комплексністю, що виконує окремі автономні функції, а також вирішує поставлені завдання; (с.136-138) (результат підтверджено публікаціями №1, 4, 23, 32 автореферату)

Автор вперше розробив метод для можливості діагностування рівня критичності небажаного відхилення в ланцюзі «постачання-виробництво-збут», котрий ґрунтується на моделюванні впливу потенційного чи фактичного інциденту, що провокує таке відхилення, на кожен ланку зазначеного ланцюга (с.325-376). Тобто ідентифікування інцидентів в ланцюзі «постачання-виробництво-збут» передбачає моделювання їхнього впливу на відповідний елемент певного ланцюга. За необхідності може аналізуватись і вплив інцидентів на увесь ланцюг. (результат підтверджено публікаціями №1, 3, 7, 36, 38 автореферату).

Автор удосконалив метод аналізування систем стрес-менеджменту на підприємствах, який, базується на виявленні спроможності цих систем ідентифікувати пріоритетні з позиції економічної шкоди загрози настання критичних небажаних відхилень, що допомагає формуванню дієвих управлінських рішень у напрямку мінімізування величини такої економічної шкоди (с.175-181) (результат підтверджено публікаціями № 1, 22, 33, 34 автореферату).

Розвинуто типологію чинників формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, яка, передбачає виокремлення чинників прямого та опосередкованого впливу (с. 119-123). Зроблено висновок про те, що більшість чинників формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах цілеспрямовано піддаються впливу з боку організації, шляхом ухвалення рішень, залучення додаткових ресурсів, підвищення компетентності персоналу, перегляду умов договорів із партнерами, зміни методів виконання робіт тощо (результат підтверджено публікаціями № 1, 4, 10, 22, 34 автореферату).

Розвинуто типологію методів стрес-менеджменту, яка вирізняється систематизацією різновидів за рівнем новизни на підприємстві, узгодженістю та масштабом змін в межах систем стрес-менеджменту, що у поєднанні з іншими ознаками типології (характер, часовий інтервал застосування, напрямок впливу, період дії, спосіб врахування інтересів працівників, рівень формування, зміст, спосіб обґрунтування) формує розгалужену інформаційну базу для вибору і застосування цих методів з метою управління критичними небажаними відхиленнями (с.148-157). Загалом ці методи дають можливість встановити характер взаємовідносин між суб'єктом та об'єктом управління та забезпечують певний порядок (результат підтверджено публікаціями №1, 4, 17, 18 автореферату).

Удосконалено науково-методичні положення із ідентифікування проблем, перспектив та можливостей удосконалення систем стрес-менеджменту на підприємствах, що, враховують пріоритетні з позиції соціально-психологічної складової предметні сфери і критерії оцінювання вмінь, знань та навичок управління критичними небажаними відхиленнями (с.253-262). Практичне застосування цих засад дає змогу керівникам і власникам підприємств виявити проблемні місця, ідентифікувати можливості і вже на основі цього установити перспективи, ухвалюючи в цьому напрямку відповідні управлінські рішення (результат підтверджено публікаціями № 1, 2, 9, 20, 29 автореферату).

Удосконалено метод діагностування впливу систем стрес-менеджменту на результуючі показники діяльності суб'єктів господарювання, який вирізняється з-поміж існуючих виокремленням найбільш репрезентативних індикаторів такого впливу у розрізі пріоритетних параметрів зазначених систем та дає змогу прогнозувати значення результуючих показників функціонування організацій залежно від параметрів систем стрес-менеджменту (с.275-287). Зокрема такий метод дає змогу керівникам і власникам підприємств прогнозувати значення зазначених результуючих показників залежно від параметрів систем стрес-менеджменту (результат підтверджено публікаціями № 1, 3, 5, 11, 15, автореферату).

Розвинуто науково-методичне положення щодо формування регламентів процесів в системах стрес-менеджменту, що, враховує специфіку зазначених систем та особливості процесів, які здійснюються у них, з урахуванням їхнього призначення, цілей, ресурсного забезпечення, контролювання, оцінювання ефективності, взаємозв'язків, сфер дії регламентів та відповідальності (с.355-371). Практичне використання даного науково-методичного підходу до формування регламентів процесів виконано у діяльності ПрАТ «Львівський електроламповий завод «Іскра» (результат підтверджено публікаціями № 1, 5, 10, 21, 30 автореферату).

Розвинуто різноманітність інструментів формування і використання систем стрес-менеджменту, яка, передбачає їхнє групування у розрізі вирішення ключових завдань стрес-менеджменту, що дало змогу виокремити інструменти виявлення критичних небажаних відхилень, інструменти їхнього прогностичного інтерпретування та інструменти реагування на них; це створює передумови для обґрунтованого вибору інструментів стрес-менеджменту і забезпечує можливість їхнього порівняння з урахуванням властивостей та відмінних особливостей (с.233-240). Інструменти формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах супроводжують та підтримують процес управління критичними небажаними відхиленнями на усіх рівнях організаційної структури управління, інтегруючи у собі функції планування, організування, мотивування, контролювання і регулювання. У будь-якому випадку такі інструменти повинні сприяти досягненню стратегічних і тактичних цілей у межах систем стрес-менеджменту (результат підтверджено публікаціями № 1, 8, 24, 27, 37 автореферату).

Удосконалено комплекс ключових показників ефективності формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах, що вирізняється врахуванням пріоритетних параметрів зазначених систем, зокрема: оцінювання ризиків і загроз настання критичних небажаних відхилень у межах систем стрес-менеджменту, реагування на такі відхилення, організаційно-технічне забезпечення формування і функціонування систем стрес-менеджменту, формалізація управлінських процесів у них, а також поширення в їхніх межах вмінь, знань та навичок (с.275-279). Наявність таких показників ефективності формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах дає змогу аналізувати їхній вплив на ефективність виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання (результат підтверджено публікаціями № 1, 6, 22, 26, 39 автореферату).

Представлені у дисертаційній роботі результати дослідження мають наукову новизну. У сукупності вони представляють теоретичні та науково-методологічні засади формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

5. Відображення висновків і пропозицій в опублікованих автором дисертаційних роботах.

Відповідно до чинних вимог основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлені у статтях дисертанта у фахових наукових виданнях (у т.ч. таких, що внесені до міжнародних наукометричних баз даних) та у друкованих матеріалах наукових конференцій. За темою дисертаційної роботи Гончаром Михайлом Федоровичем опубліковано 39 праць, а саме: 3

монографії (у тому числі одна - одноосібна), 24 статті у наукових фахових виданнях України, з яких 16 у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття в науковому періодичному виданні іншої держави, 11 тез доповідей. Усі публікації формують вагомий науковий доробок автора та повною мірою відображають представлені у дисертаційній роботі елементи наукової новизни, її теоретико-методологічні та методико-прикладні положення. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача, про що зазначено у переліку опублікованих праць в авторефераті дисертації (с.32-37, див. автореферат).

Є підстави для ствердження, що наукові результати, винесені Гончаром М.Ф. на захист, отримані ним особисто. Це, зокрема, підтверджується тим, що головні положення наукової новизни опубліковані в наукових працях з одноосібним авторством; до викладу дисертаційної роботи залучено ідеї з 18-ти одноосібних наукових праць автора.

6. Теоретична та практична цінність результатів дослідження

Положення, висновки та результати дослідження містять теоретичну та прикладну цінність. У дисертаційній роботі дисертантом запропоновано вирішення актуальної наукової проблеми розроблення концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

Зокрема, важливим є розроблення концепції формування і використання систем стрес-менеджменту на підприємствах як конкретної функції менеджменту, а також метод діагностування рівня критичності небажаного відхилення в ланцюзі «постачання-виробництво-збут». Важливим є й удосконалення методу аналізування систем стрес-менеджменту в організаціях, моделі полікритеріального вибору відповідних інструментів, розвиток науково-методичного положення до формування регламентів процесів в системах стрес-менеджменту, а також розроблення методу візуалізації у цих системах зон потенційних небажаних відхилень. Усе це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мети та завдань.

Ключові теоретико-методологічні та методико-прикладні положення дисертаційної роботи були впроваджені у навчальний процес впроваджено в навчальний процес на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», зокрема їх використовують під час викладання дисциплін: «Економіка та управлінсько-правове забезпечення діяльності бізнесу» та «Інформаційно-управлінські системи в інноваційній діяльності», а також під час написання кваліфікаційних

робіт бакалаврів та магістрів (довідка №67-01-510 від 20.03.2018).

Безпосередню практичну значущість, зокрема, мають: метод аналізування цих систем на підприємствах, метод візуалізації в межах систем стрес-менеджменту зон потенційних критичних небажаних відхилень, модель полікритеріального вибору інструментів стрес-менеджменту, метод діагностування рівня критичності небажаного відхилення в ланцюзі «постачання-виробництво-збут», метод діагностування впливу систем стрес-менеджменту на результуючі показники діяльності суб'єктів господарювання.

Запропоновані автором розробки були впроваджені та використовуються на вітчизняних підприємствах: ТОВ «Дженерм Україна» (довідка №37-3 від 12.02.2018 р.), НАК «Нафтогаз України» (довідка №10-2441 від 16.05.2018 р.), СП ТОВ «Сферос-Електрон» (довідка №095/039/01 від 02.05.2018 р.), ПрАТ «Львівський локомотиворемонтний завод» (довідка №12-17/15 від 24.10.2016 р.), ТзОВ «Євробуд-холдинг» (довідка №13-1 від 20.12.2017 р.), ТзОВ «Сервіс» ПАТ «Стрийський завод КПО» (довідка №13-11 від 11.01.2018 р.), ТзОВ «Фармацевтична фабрика» (довідка №17-3-11 від 18.06.2017 р.), ТзОВ «Хмільний Лев» (довідка №13А/12-10 від 12.02.2018 р.).

7. Дискусійні положення дослідження та зауваження щодо дисертації.

Поряд із загальною позитивною оцінкою представлених у дисертаційній роботі Гончара М.Ф. положень, висновків та рекомендацій по роботі слід надати певні зауваження:

1. Досліджуючи різновиди менеджменту за ознакою реагування на відхилення (рис.1.3 с.64), автор не враховує існування адаптивного менеджменту, що спрямований, зокрема, на прийняття та реалізацію управлінського рішення із врахування непередбачених обставин.
2. Важливим моментом авторських підходів до подолання проблем, спричинених виникненням небажаних відхилень є сформована модель полікритеріального вибору інструментів стрес-менеджменту (рис.4.3, с.242), яку, однак, доцільно посилити врахуванням системи зворотного зв'язку.
3. Недоліками роботи можна вважати брак пояснення різновидів стресів за істотними та незалежними ознаками (с.47-49).
4. Недостатньо описано ризики, якими супроводжуються системи стрес-менеджменту на підприємствах (с.265-266)
5. В дисертації запропоновано використовувати метод прямого контакту для отримання первинної інформації в межах проведеного індивідуального одноразового опитування-думки, однак не вказано з менеджерами якого рівня управління відбувалося інтерв'ювання (с.182).
6. Авторіві також слід було здійснити перевірку регресійної

залежності чистого доходу від реалізації продукції від параметрів систем стрес-менеджменту підприємств на мультиколінеарність (табл. 4,8, с.287).

Висловлені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації Гончара М. Ф., але потребують додаткових пояснень автора роботи.

8. Відповідність автореферату змісту дисертаційної роботи

Авторефераті дисертації за структурою та змістом відповідає дисертації та не містить положень, які в ній відсутні.

9. Загальний висновок щодо дисертаційної роботи та її відповідності вимогам до дисертацій на здобутій наукового ступеня доктора наук

Актуальність і своєчасність теми дисертаційної роботи, належний рівень обґрунтованості та достовірності сформульованих положень, висновків і пропозицій, ступінь наукової новизни, науково-теоретична та практична значимість, стиль викладення та оформлення, міра апробації результатів дослідження, міра висвітлення здобутків автора у фахових наукових виданнях та загальна кількість друкованих праць автора за темою дисертаційної роботи дають змогу зробити висновок, що дисертаційна робота Гончара Михайла Федоровича на тему «Формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах» є самостійною завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати і забезпечено вирішення важливої з теоретичної та прикладної точок зору проблеми щодо розроблення концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад формування та використання систем стрес-менеджменту на підприємствах.

У роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Дисертаційна робота виконана українською мовою, оформлена у відповідності з нормами і правилами МОН України, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою автора та характеризується достатньо високим науково-теоретичним рівнем. Автореферат за структурою та технічним оформленням відповідає визначеним МОН України стандартам. Зміст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи. Ознайомлення з науковими положеннями, висновками і пропозиціями дисертаційної роботи свідчить, що вона відповідає сучасним особливостям, проблемам, завданням і тенденціям наукових досліджень в економічній сфері.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає змогу стверджувати, що дисертація Гончара М.Ф. є завершеною науково-дослідною роботою, за своїм змістом і якістю відповідає вимогам МОН України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема, п. 9, 10, 12

«Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.). Це дає можливість зробити висновок, що автор дисертаційної роботи – Гончар Михайло Федорович - заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04. - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

провідний науковий співробітник

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М.І. Долішнього НАН України»

доктор економічних наук, професор

С. А. Давимука

